

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ЕКСПЕДИЦІЙНОЇ НАРОДОЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми у загальному вигляді. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Державній комплексній програмі естетичного виховання підкреслена необхідність послідовного й ефективного вирішення завдань естетичного виховання студентської молоді, підготовки її до глибокого сприймання, адекватної оцінки та творчого освоєння естетичних явищ традиційної культури, витворів народного декоративно-прикладного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Значним є внесок учених-педагогів у дослідження проблеми естетичного виховання студентської молоді. У науково-педагогічних роботах (В. Бутенко, Д. Джола, Р. Дзвінка, О. Дем'янчук, А. Капська, Л. Коваль, Н. Калашник, Н. Крилова, С. Мельничук, А. Миропольська, О. Олексюк, Г. Падалка, Т.Сущенко, Г. Тарасенко, Г. Шевченко та ін.) окреслюються історичні аспекти становлення теорії та практики естетичного виховання студентської молоді в Україні, висвітлюються питання взаємозв'язку естетичного виховання студентів з їх духовним розвитком, використання різних видів мистецтва з метою формування в них естетичних інтересів, смаків, ідеалів, розвитку естетичного досвіду та культури.

Як засвідчує сучасна практика, у забезпеченні процесу естетичного виховання студентської молоді суттєвого значення набуває пошукова народознавча робота.

Формулювання цілей статті. Наше дослідження має на меті висвітлити з позиції сьогодення зміст фольклорно-етнографічної практики студентів-

філологів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, зокрема зацентувати увагу на вихованні естетичних смаків молоді засобами народного декоративно-прикладного мистецтва рідного краю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вагомого значення у процесі виховання естетичних смаків під час позааудиторної діяльності студентів-філологів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини мають навчальні практики – фольклорно-етнографічні практики студентів I – II курсів факультету української філології.

Навчальні практики студентів-філологів вищого педагогічного навчального закладу є важливим засобом залучення їх до традиційної культури, зокрема декоративно-прикладного мистецтва рідного краю, які сприятимуть не тільки естетичному вихованню, а й формуванню особистості гідного громадянина своєї батьківщини [4, 5, 6].

Відповідно до програми формуючого експерименту фольклорно-етнографічна практика студентів I – II курсів факультету української філології передбачала виконання таких завдань:

- навчальне – розширення і поглиблення знань студентів з питань етнографії загалом і народного декоративно-прикладного мистецтва зокрема;
- професійне – вироблення у студентів умінь і навичок збирання предметів традиційної матеріальної і духовної культури;
- наукове – озброєння студентів навичками аналізу, класифікації, умінням спостерігати, описувати фольклорно-етнографічний матеріал.

Складаючи програму пошукової роботи, ми взяли за основу різновиди народного декоративно-прикладного мистецтва й визначили певні завдання для студентів.

Наводимо приклад запитальника для студентів-пошуківців I – II років навчання:

1. Чи зустрічали Ви у вашому селі настінні розписи житлових приміщень?
2. Назвіть, будь ласка, людей, які вміють виконувати настінний розпис у вашому селі?

3. Охарактеризуйте основні мотиви та образи таких розписів.
4. Де, за традицією, розміщувалися стінні розписи?
5. Як поєднання кольорів відображало естетичні смаки українців?
6. Чи займаються у вашому селі мистецтвом розпису писанок? Назвіть майстрів.
7. Чим увиразнюється естетична довершеність писанки та шкрябанки?
8. Чи побутує у вашому селі гончарне ремесло? Назвіть династії майстрів-гончарів.
9. Назвіть предмети гончарних виробів, які мають попит у нашій дійсності. Чи виправдане їхнє використання на сучасному етапі?
10. Як Ви вважаєте, чи потрібно орнаментувати, оздоблювати предмети щоденного побуту?
11. Чи вмієте Ви робити іграшки? Якщо так, то з яких матеріалів (тканини, глини, дерева, соломи, реп'яхів, лубу, квітів, кукурудзи, паперу, з тіста тощо)?
12. Чи мала іграшка, виготовлена власноруч, емоційний відгук у ваших дітей, онуків?
13. Чи вмієте Ви вишивати? Що подобається Вам у цьому ремеслі?
14. Які емоції викликає у Вас оздоблення предметів візерунками?
15. Яке ставлення у сільській громаді до майстрів народної вишивки?
16. Як орнаментують у вашій місцевості весільний рушник?
17. Які кольори, за народною естетикою, позитивно впливають на долю, щастя подружньої пари?

Зокрема, збираючи матеріал про народний одяг, пошуковці намагалися з'ясувати локально-територіальні особливості дитячого, жіночого, чоловічого, одягу. Наприклад, у селі Танському Уманського району Черкаської області було зібрано надзвичайно цінні відомості про старовинний одяг, його оздоблення, символічне навантаження, кольорове забарвлення тощо [7, с. 29]. Студенти зафотографували, змалювали автентичні зразки весільних рушників та сорочок, плахт, весільних головних уборів, прикрас тощо. Пошуківці ознайомилися з елементами традиційного вбрання, які мали статевовікове спрямування і,

водночас, вказували на естетичні вподобання українського жіноцтва. Було встановлено, що на початку ХХ століття жінки під хустку одягали очіпок (на Уманщині «гочіпок») – головний убір заміжньої жінки, який являв собою широку стрічку з дуже вузькими поворозками темним («не марких») кольорів. Святкові ж очіпки мали багату вишивку. Традиційно заміжні жінки утримували волосся під хусткою, оскільки охайна зачіска у той час не передбачала непокірних пасм волосся, що звисало збоку обличчя («пасма»). Останні були ознакою несмаку, не охайності.

Також під час пошукової роботи у селі Кочержинці Уманського району Черкаської області нами разом зі студентами було зафіксовано досить рідкісний, старовинний різновид народної творчості українців – вишивання хусток. Зокрема, жителька села В. Тихонюк показала майбутнім філологам таку хустку і розповіла про те, що у давнину дівчата використовували такий атрибут для перев'язування нареченого у змісті весільної обрядовості [3, с. 41]. Студенти захоплювалися вдалим підбором кольорів, побудовою композиції, декоративним оздобленням країв української вишитої весільної хустки.

Студенти також відвідали село Громи Уманського району Черкаської області, яке відоме як осередок гончарства на Східному Поділлі. Молодь познайомилася з династією майстрів-гончарів Червонюків. Олександр Григорович Червонюк розповів студентам про технологію виготовлення повсякденного посуду, показав гончарну піч. Найпоширенішими гончарними виробами були і залишаються: миски, полумиски, глечики, горнята, макітри, куманці, кухля, дзбанки, брильця. Навіть самі традиційні назви предметів старовинного українського побуту викликали у пошуківців приємні естетичні почуття. «Які милозвучні, прекрасні назви!», – захоплено відзначали студенти-філологи.

Відомі Громи, що на Уманщині Черкаської області і таким різновидом декоративно-прикладного мистецтва як іграшкарство. Студенти ознайомилися з іграшками-свищиками, або по-місцевому – свистунцями, Купріяна Марковича Нечипорука та його учениці Єлизавети Адамівни Попової, які нічим не поступаються всім відомим ічнянським виробам. Де в чому вони навіть більш

оригінальні й архаїчні. Своєрідність їх передусім полягає в особливому відчутті форми, у вмінні використати уповні пластичні можливості вогкої глини, подати сучасне в архаїчному вигляді і осучаснити архаїку.

У результаті роботи Н. Нечипорука вершники, коники, бички, баранці, гусочки, півники набувають певного велично-монументального вигляду. Кольором поливи (чорний) і характером розпису іграшки з Громів досить виразно відрізняються від іграшок інших керамічних центрів і осередків. Є в них щось давнє, язичницьке. Є. Попова не тільки успадкувала основні прийоми, сюжети та образи свищиків К. Нечипорука, а й привнесла в них своє індивідуальне суб'єктивне, урізноманітнила їх. Але вона, так само як і К. Нечипорук користується чорною поливою, у розписах своїх свистунців вживає той же набір фарб. Проте у майстрині крім окремих плям і підведень, домінує один мотив – сонце у вигляді квітки, чи, навпаки, – квітка, що символізує сонце [2, с. 11]. Майбутні філологи підмітили, що іграшки К. Нечипорука та Є. Попової позначені лагідним доброзичливим гумором із м'яким іронічним присмаком.

Великий вплив на студентів здійснило ознайомлення з українською вишивкою. У процесі пошукової роботи вони зустрічалися з майстрами вишивки майже не в кожній хаті. Як свідчила респондентка Осадченко Олена Савівна з села Громи, коли вони з чоловіком закінчили будівництво хати, то «довгими зимовими вечорами, після роботи, сідали обоє за «обичайки» (п'яльця), чоловік вишивав картини, а я рушники. Коли стала підростати дочка, готували придане. Наволочки, рушники вишивали разом. Після весілля дочки, віддавши придане до свекрухи, свати цікавилися, хто вишив такі гарні візерунки. Дочка з гордістю відповідала, що батько і мати трудилися» [1, с. 21]. Домівка Осадченків оздоблена рушниками, картинами, які власноруч вишило подружжя протягом життя. Їхня дочка Тамара Осадченко продовжує справу батьків, виконує оздоблення предметів побуту технікою хрестик. Її роботи були представлені на виставках в м. Умань, на сільських святах, в школі.

Коли пошуківці подорожували селами, від хати до хати, то перед ними розкривалося розмаїття краси орнаментів, узорів, багатство і естетизм оздоблення

інтер'єрів і екстер'єрів жител, охайність хатніх приміщень та прибудов, намагання при незначних матеріальних затратах удосконалити свій побут, створити сімейний затишок тощо. Така діяльність покращувала знання молоді про особливості занять наших пращурів, про застосування зразків традиційного декоративно-прикладного мистецтва у щоденному побуті, структуру такого мистецтва та збагачувала їхнє розуміння та сприймання естетики народного життя.

Під час дослідження суспільного побуту студенти демонстрували серйозне та уважне ставлення до об'єктів релігійного культу (християнські ікони, хрести, дохристиянські криниці, джерела, що є цілющими, каплиці, могили, камені і т. ін.), предметів культу (різні присвяти, цілющі або профілактичні предмети – амулети, змійки й т. ін.). Майбутні філологи осмислювали духовний феномен культових об'єктів та предметів, усвідомлювали їхній вишуканий художній зміст, випромінювання життєдайної енергетики, захоплювалися надзвичайною витонченою манерою виконання.

Зібрані матеріали поповнили фонди наукової лабораторії «Етнологія Черкаського краю» при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

У процесі участі в експедиційній народознавчій роботі майбутні філологи збагачували свої знання про народну творчість українців, в котре переконувалися у красі та довершеності традиційної побутової культури. Безпосереднє спілкування з репіцієнтами, спостереження за роботою майстрів позитивним чином вплинуло на виховання їхніх естетичних смаків, оскільки під час підведення підсумків (наукової звітної студентської конференції) вони підготували наукові доповіді з питань естетики народного побуту. Ці виступи супроводжувалися виставкою предметів національного мистецтва, в результаті чого студенти продемонстрували естетично продумані експозиції, більш ґрунтовний підхід до виконання такого виду завдань. Наприклад, студентка Марина Д. підготувала виступ «Вишитий рушник у хатньому інтер'єрі села грома Уманського району», студентка Оксана В. – «Уславлення народного

ремесла у фольклорі Уманського краю», Лариса Н. – «Естетика національного строю українців» та ін.

Висновки. У ході спостереження за студентами-філологами під час фольклорно-етнографічної експедиції, було засвідчено, що витвори народного декоративно-прикладного мистецтва захоплюють молодь, викликають насолоду, підносять до стану натхнення, створюють тим самим позитивний психологічний комфорт для розвитку естетичного смаку. Це своєрідний етап «діалогу» із красою, що в подальшому сприяє глибшому спілкуванні зі світом прекрасного, пробуджує генетичну пам'ять предків.

Мамчур Наталія Сергіївна

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ЕКСПЕДИЦІЙНОЇ НАРОДОЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Анотація. Дана стаття присвячена проблемі виховання естетичного смаку як важливого показника загальної культури майбутнього педагога. У дослідженні розглядається вплив народного декоративно-прикладного мистецтва у вихованні естетичних смаків студентів-філологів під час фольклорно-етнографічної експедиції. Стаття базується на результатах формуючого експерименту.

Ключові слова: естетичний смак, декоративно-прикладне мистецтво, фольклорно-етнографічна експедиція.

Мамчур Наталия Сергеевна

ВОСПИТАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКИХ ВКУСОВ У БУДУЩИХ ФИЛОЛОГОВ В ПРОЦЕССЕ ЭКСПЕДИЦИОННОЙ РАБОТЫ НАРОДОВЕДА

Аннотация. Дана статья посвящена проблеме воспитания эстетического вкуса как важного показателя общей культуры будущего педагога. В исследовании рассматривается влияние народного декоративно-прикладного искусства в воспитании эстетических вкусов студентов-филологов во время фольклорно-этнографической экспедиции. Статья базируется на результатах формирующего эксперимента.

Ключевые слова: эстетический вкус, декоративно-прикладное искусство, фольклорно-этнографическая экспедиция.

Mamchur Nataliya Sergeevna

OF TRAINING AESTHETIC TASTES OF FUTURE PHILOLOGISTS IN THE PROCESS OF EXPEDITIONARY WORK OF ETHNOLOGY

Annotation. The article is given sacred to the problem of education of aesthetically beautiful taste as an important index of general culture of future teacher. In research influence of the folk decoratively applied art is examined in

education of aesthetically beautiful tastes of students-philologists during a folk-lore ethnographic expedition. The article is based on the results of forming experiment.

Keywords: aesthetically beautiful taste, decoratively applied art, folk-lore ethnographic expedition.

Список використаної літератури

1. Вишивка с. Громи / Матеріали лабораторії «Етнологія Черкаського краю». – Ф. 2003. – П. 298. – Арк. 21 – 23.
2. Гончарство с. Громи / Матеріали лабораторії «Етнологія Черкаського краю». – Ф. 2003. – П. 456. – Арк. 10 – 15.
3. Вишивка с. Кочержинці / Матеріали лабораторії «Етнологія Черкаського краю». – Ф. 2010. – П. 456. – Арк. 41 – 45.
4. Денисенко В. А. Підготовка майбутнього вчителя-філолога до проведення експедиційної роботи з учнями загальноосвітньої школи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / В. А. Денисенко. – К., 2003. – 21 с.
5. Круглов Ю. Фольклорная практика: пособие для студентов и учителей / Ю. Круглов. – М.: Просвещение, 1979. – 95 с.
6. Сивачук Н. П. Методика викладання народознавства. Фольклорна практика: Навч. посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Н. П. Сивачук. – К.: Наук. світ, 2002. – 65 с.
7. Традиційне вбрання с. Танське / Матеріали лабораторії «Етнологія Черкаського краю». – Ф. 2002. – П. 303. – Арк. 29 – 35.